Vai pēc Ziemassvētkiem bioekonomiku gaida grūti laiki?

Ahti Fagerbloms (Ahti Fagerblom), Somijas Mežrūpniecības federācijas enerģētikas un klimata direktors, Forest.fi

Eiropā augošais entuziasms par bioekonomiku ir iedrošinošs, taču tas rada arī pastāvīgu nemiera sajūtu. Cerību trauks var būt pilns līdz malām, bet vai drīz tas nekļūs tukšs?

Eiropas Savienība savu bioekonomikas virzienu ir definējusi jau trīs reizes. Pirmo bioekonomikas stratēģiju tā izstrādāja 2012. gadā, pārskatīja 2018. gadā, savukārt pirms gada Eiropas Komisija iepazīstināja ar jaunu ietvaru konkurētspējīgai un ilgtspējīgai bioekonomikai.

Mežsaimniecības nozare uz šīm stratēģijām ir raudzījusies ar optimismu, un tam ir pamatoti iemesli arī šobrīd. Tomēr pati bioekonomikas stratēģijas eksistence un tai sekojošais optimisms negarantē, kā Eiropa beidzot atzīs ilgtspējīgas mežsaimniecības un mežrūpniecības nozīmi Eiropas klimata mērķu sasniegšanā, konkurētspējā, pašpietiekamībā un piegāžu drošībā – jeb, citiem vārdiem sakot, noturībā un stratēģiskajā autonomijā. Šīs prioritātes tika tikpat labi saprastas arī tad, kad tika izstrādātas iepriekšējās bioekonomikas stratēģijas.

Jaunākā stratēģija piedāvā stabilu pamatu. Komisijas mērķis ir paplašināt bioresursu materiālu tirgu, nodrošināt ilgtspējīgas biomasas pieejamību, kā arī paātrināt investīcijas un inovāciju komercializāciju. Mērķis ir panākt, lai līdz 2040. gadam ilgtspējīgi bioresursu materiāli tiktu plaši izmantoti visā Eiropas Savienībā. Varētu domāt, ka bioekonomikas Ziemassvētku dāvana jau ir kabatā. Tomēr padomājiet vēlreiz...

Un tas nav tāpēc, ka kāds nesaprastu, ka no sabiedrības viedokļa bioekonomika pirmkārt ir veids, kā atteikties no fosilajos resursos balstītas ekonomikas par labu ilgtspējīgākai attīstībai – jeb, izsakoties elegantāk, pāreja no fosilā oglekļa cikla uz biogēno oglekļa ciklu.

Ja tas viss jau ir tik daudzas reizes teikts, rakstīts un atkārtots, no kurienes rodas sajūta, ka reāli nekas nenotiek? Tas atgādina kādu vecu somu repa dziesmu, kurā tiek solīts kaut kas tik masīvs, kas "*pārsitīs tualetes podu uz pusēm*." Bioekonomika, par spīti

nebeidzamajai stratēģiju un deklarāciju plūsmai, vēl “nevienu podu nav pārsitusi”. Problēma ir tāda, ka direktīvas un regulas konsekventi pārbrauc pāri visam, ko bioekonomika spēj piedāvāt.

Parasti pēc jaunas bioekonomikas stratēģijas paziņošanas notiek šādi – Eiropas Savienība pārskata Atjaunojamo energoresursu direktīvu, kas kā blakusparādību nosaka koksnes ilgtspējīgas izmantošanas kritērijus. Taču gaisā teju vai virmo solījums, ka spēles noteikumi turpinās mainīties.

Kāda veida koksnes izmantošana būs atļauta pēc pieciem gadiem? Kā vēsta somu teiciens – to nezina “pat Erki” (t.i., neviens to nezina). Turklāt izmaiņas var skart arī to, kas, iespējams, ir visskaistākā lieta pasaulē - Eiropas Savienības Zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības - ZIZIMM regulu, kura nosaka siltumnīcefekta gāzu emisiju un piesaistes uzskaiti no zemes izmantošanas, tostarp mežu kā oglekļa piesaistītāju lomu. Tās bāzes dati ir nepārliecinoši, tomēr nākotnes mērķi ir precizēti līdz pat pēdējam ciparam aiz komata. **Šie pārmērīgi ambiciozie mērķi ir nopietna problēma mežsaimniecības nozarei.** Tāpat arī emisiju tirdzniecības sistēma ir izrādījusies teju "alerģiska" pret biomasu.

Iestrēgusi likumdošanas mašinērijas zobratos, uz meža resursiem balstītā bioekonomika riskē tikt samalta zāģskaidās. Lai pārvērstu Eiropas Savienības ambīcijas realitātē, būs nepieciešams neatlaidīgs darbs. Nākamā gada laikā Somijas sarunu vedējiem un citiem bioekonomikas aizstāvjiem par prioritāti būtu jāizvirza spiediena izdarīšana uz ES lēmumu pieņēmējiem, prasot, kā Savienības tiesību akti varētu labāk atbalstīt šo nozari.

Kā, piemēram, varētu pilnveidot ZIZIMM regulu, ilgtspējas kritērijus, emisiju tirdzniecības noteikumus, Biotehnoloģiju aktu II (*Biotech Act II*) un Publisko iepirkumu likumu, lai pilnībā atbrīvotu bioekonomikas potenciālu?

Dažu terminu skaidrojums:

Bioekonomika - *ekonomikas modelis, kurā fosilie resursi (piemēram, nafta, ogles, dabasgāze) un materiāli tiek aizstāti ar atjaunojamiem bioloģiskajiem resursiem no sauszemes un jūras, piemēram, koksni, lauksaimniecības kultūrām vai aļģēm. Meža bioekonomikas kontekstā tas nozīmē koksnes izmantošanu ne tikai papīram vai būvniecībai, bet arī progresīviem tekstilmateriāliem, iepakojumam, ķimikālijām un biodegvielai.*

Biogēnais oglekļa cikls - *dabiskais process, kurā augi un koki fotosintēzes laikā piesaista oglekli no atmosfēras, uzglabā to savā biomasā (koksnē) un pēc tam, biomateriālam sadaloties vai tiekot sadedzinātam, tas atgriežas atmosfēras apritē. Pretēji fosilajam ogleklim, kas miljoniem gadu bijis iesprostots pazemē un, nonākot atmosfērā, rada neatgriezenisku siltumnīcas efektu, biogēnais oglekļa cikls teorētiski ir noslēgts un klimata neitrāls, ja vien meži tiek atjaunoti.*

ZIZIMM regula (Zemes izmantošana, zemes izmantošanas maiņa un mežsaimniecība) - *Eiropas Savienības tiesību akts, kas nosaka, kā dalībvalstīm jāuzskaita un jāpārvalda siltumnīcefekta gāzu emisijas un oglekļa piesaiste, kas rodas no apsaimniekotās zemes - mežiem, aramzemēm, pļavām. Raksta autors to kritizē, jo regula uzliek stingrus mērķus saglabāt vai palielināt mežu kā oglekļa piesaistītāju apjomu, kas praksē var nozīmēt ierobežojumus koku ciršanai un koksnes izmantošanai ražošanā.*

Atjaunojamo energoresursu direktīva (RED – Renewable Energy Directive) - *ES tiesiskais ietvars, kas nosaka atjaunojamās enerģijas īpatsvara mērķus. Tā kā koksnes biomasa (šķelda un granulas) ir nozīmīgs enerģijas avots Ziemeļvalstīs, šī direktīva nosaka stingrus "ilgtspējas kritērijus" – proti, kādu koksni drīkst uzskatīt par atjaunojamo energoresursu. Nozare bažījas, ka noteikumu nepārtraukta mainīšana rada nestabilitāti investoriem.*

Emisiju tirdzniecības sistēma (ETS) - *ES tirgus instruments klimata pārmaiņu ierobežošanai, kurā uzņēmumi pērk un pārdod siltumnīcefekta gāzu emisiju kvotas. Rakstā minēts, ka sistēma ir "alerģiska" pret biomasu, kas nozīmē, ka pašreizējie ETS noteikumi pietiekami neveicina vai neatalgo biomasas un bio-oglekļa tehnoloģiju izmantošanu, salīdzinot ar citiem risinājumiem.*

Biotehnoloģiju akts II (Biotech Act II) - *ES tiesību aktu iniciatīva, kuras mērķis ir veicināt biotehnoloģiju - ģenētiski modificētu vai uzlabotu organismu, fermentu un bio-procesu - attīstību un komercializāciju Eiropā. Bioekonomikā tas ir svarīgi, lai ar modernās zinātnes palīdzību no koksnes efektīvāk izdalītu vērtīgas ķīmiskās vielas un materiālus.*

Publisko iepirkumu likums - *Valsts un pašvaldību iepirkumu noteikumi. Autors norāda, ka bioekonomikas attīstību varētu strauji paātrināt, ja valsts iepirkumos, piemēram, būvējot skolas vai sabiedriskās ēkas, kā obligātu prasību vai priekšrocību noteiktu videi draudzīgu biomateriālu, piemēram, koka konstrukciju, izmantošanu fosilo materiālu - betona, tērauda - vietā.*